
CARACTERUL ESENȚIAL AL INTERACTIVITĂȚII ÎN CONTEXTUL CRIZEI COVID-19

Andrei PERCIUN

Universitatea Tehnică a Moldovei, Departamentul Științe Socio-umane, dr., lect. univ.
Chișinău, Republica Moldova

Autorul corespondent: Perciun Andrei, undreaperciun@gmail.com

THE ESSENTIAL CHARACTER OF INTERACTIVITY IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 CRISIS

Abstract: *The objects of the world become something more than "they are" due to our interaction with them. The interaction, which is an act of connection, is identified as a factor of utmost importance for the human condition. Human presence and interaction spread over the natural substratum of objects the cultural layer of meanings. In the context of the COVID-19 crisis, due to contemporary advanced technologies, the dimensions of information transmission and storage do not suffer even if these processes could require a minimum of human involvement. The fluctuations of meanings, however, are those that are affected due to the deficit of interaction and interactivity achieved in online communications, which can lead to gaps in the field of comprehensiveness.*

Keywords: *pandemic, COVID-19, phenomenology, interactivity, intersubjectivity, distance learning, online communication, AI.*

Adnotare: *Obiectele lumii devin ceva mai mult decât „sunt” inclusiv și datorită interacțiunii noastre cu ele. Interacțiunea, care în principiu corespunde cu un act de conectare, se identifică drept un factor de importanță maximă pentru condiția umană. Prezența și interacțiunea umană așterne peste substratul natural al obiectelor stratul cultural al semnificațiilor. În contextul crizei COVID-19, datorită tehnologiilor avansate contemporane, dimensiunile transmiterii și stocării informațiilor nu au de suferit chiar dacă aceste procese ar putea solicita o minimă implicare a omului. Fluctuațiile semnificațiilor, însă sunt cele care se arată afectate din cauza deficitului de interacțiune și interactivitate realizat în comunicările on-line, fapt care poate duce la apariția unor lacune în câmpul comprehensivității.*

Cuvinte-cheie: *pandemie, COVID-19, fenomenologie, interactivitate, intersubiectivitate, studii de la distanță, comunicare on-line, IA.*

Noile condiții ale distanțării sociale instaurate în vederea prevenirii răspândirii virusului COVID-19 ne focusează atenția asupra importanței celor mai banale practici cotidiene. Fenomenul distanțării impune o chestionare a dimensiunii chinestezice a omului. Dimensiunea noastră fiziologică devine vulnerabilă în fața virusului, fapt care impune necesitatea de a-l proteja prin *îngrădire*. Probabilitatea mare de a fi vătămat al corpului se explică simplu prin faptul că el în aceeași măsură poate suferi dur din urma infectării, dar și să fie cel care poate infecta și transmite mai departe acest

virus malefic. Deci, ne dăm prea bine seama de ce este nevoie să respectăm această distanță socială. Pentru a satisface această cerință de prevenire a virusului mai multe instituții publice au trecut la un regim mixt de muncă, printre aceste, indubitabil, se numără și instituțiile de învățământ. Orice aglomerare poate fi periculoasă, fapt ce servește drept pretext pentru implementarea învățământului de la distanță realizat în regim on-line, într-un spațiu virtual. Schimbarea de macaz în cazul studiilor universitare cu siguranță reprezintă în primul rând o normă de siguranță. Însă, dintr-o altă perspectivă acest nou regim de studii adoptat la nivelul întregii comunități ne schimbă și percepția asupra unor concepte *normale* de până acum.

Registrul on-line al comunicării ne ține în primul rând conectați, realizând astfel funcția fatică a comunicării, ce reprezintă una dintre funcțiile de bază a ei. Cu toate că distanțarea socială poate evolua până la etapa izolării, oamenii rămân conectați întrei ei datorită tehnologiilor avansate. Fenomenul izolării se acutizează și devine greu de suportat din momentul în care este pedalat de autorități la nivelul strategiilor de prevenirii creșterii numărului de infectări în vedere slăbirii presiunii asupra sistemului medical. Dată ca o particularitate a vieții private, izolarea structural determină delimitarea sferei personale de cea publică. Nu doar din acest punct de vedere, fenomenul izolării se dovedește a fi prezent și în cadrul unor condiții mai relaxate înaintea pandemiei, însă într-o formă mai puțin evidentă. Vilém Flusser [4] problematizând condiția omului în condițiile realităților tehnice identifică același fenomen al izolării, prezența căruia este condiționată de progresul societății tehnice. Astfel, pentru a fi la curent cu tot ce se întâmplă mai important în comunitate și pentru a afla ultimele noutăți individul nu mai are nevoie să iasă din propria zonă privată și să ajungă în cea publică, precum ar fi *Agora* orașelor grecești. Statutul avansat al tehnologiilor contemporane schimbă această ordine inițială. Prin urmare, într-o manieră *mahomedană* datele, informațiile sunt cele care intră în sferile private. Singurătatea și izolarea în esența nu corespund situației descrise. În acest sens, izolarea ar avea mai multe în comun cu *singularitatea* decât cu singurătate. Definită ca o stare de detașare și oarecum de neînțelegere ce poate apărea din urma unei comunicări deficiente, singurătatea nu ar trebuie circumscrisă doar într-un loc de izolare fizică. La fel de singuri oamenii se pot simți și atunci când sunt înconjurați de o mulțime de oameni.

Este ușor de remarcat că pe măsura respectării restricțiilor în pandemie așa fenomene ca izolarea, comunicarea sau realitatea își schimbă perspectiva din care sunt interpretate și definite. Comunicarea, așa cum o înțelegea Socrate, nu mai este deplină din momentul în care prezența interlocutorilor își pierde componenta fizică. Într-adevăr, această pierdere poate fi resimțită ca fiind anevoioasă generând stări ce se declară greu de suportat. Modelul retoric al comunicării, definit de Aristotel ca un model practic, ancorat într-un *aici și acum* presupune o potrivire a mesajelor într-o circumstanță particulă. În structura ei, retorica aristotelică se comportă la fel ca și etica lui, ambele având un domeniu practic de manifestare. Mijloacele retorice ce se conjugă în variatele situații de viață se regăsesc atât în divizarea semnelor digitale și analogice, dar și în elementele de constitutive a semnului după Ferdinand de Saussure. Ethos-ul, pathos-ul și logos-ul circumscriu fluiditatea organică și statutul concret al comunicării [2]. Pierderea contactului direct cu ethos-ul vorbitorului și cu emoția pe care acesta este capabil să o stârnească nu poate decât să afecteze comunicarea. Deocamdată nu vom veni cu o concluzie tranșantă în legătură cu scoaterea în suspensie a contactului direct a vorbitorilor, deoarece această ar putea să reprezinte o tendință de evaluare a comunicării și mai puțin un aspect de o natură negativă a comunicării.

Așadar, comunicare este un mediu natural în care oamenii interacționează între ei. În virtutea acestui fapt ar fi de neadmis să reducem modelul de funcționare a comunicării doar la acel al punerii în relație, pe lângă el mai există și un alt model determinativ pentru operarea comunicării. Această funcție este cea a informării. Se întâmplă ca uneori comunicare să fie suprapusă cunoașterii sau viceversa. Ambele practici umane se instituie o corelare între subiect și lume, între subiect și un alt subiect. Nu vom greși dacă ne vom asuma enunțul în care cunoaștere se descrie ca o interacțiune, dar și enunțul în care comunicarea se va însuși ca o transmitere de informații. Studiile universitare într-o manieră canonică se divid în ore de prelegere și ore practice, adică seminare. Înainte de a trece la analiza modului în care se desfășoară comunicarea în cadrul acestor ore ar fi bine să începem c-o explicitare a staturilor de percepție ale obiectelor intuite în experiență.

Activitatea chinestezică a corpului se înfinge în stratul fizic al obiectelor ce le întâlnește. Acest strat material este unul de primă instanță și este prezent atâta timp cât trupul se mișcă, acționează, experimentează, cu alte cuvinte atâta timp cât este viu. Despre tot de ce se „lovește” trupul, omul este capabil să nareze câte ceva. Această putere de narare se trage dintr-o minimă înțelegere posibilă datorită prezenței unui strat fragil de semnificare identitară. Prin urmare, înțelegem ce vedem și pe ce punem mâna, că este un perete și este rece la atingere, poate chiar un pic umed și că ar fi bun pentru a ne sprijini de el. Tot de aici ar reieși și un discurs naturalist în care obiectul este exact ceea ce este în carne și oase, fără nici un apel la semnificațiile proprii unei culturi.

Omul concret aflat în lume, experimentând și interacționând cu ea, se poate concentra pe mai multe straturi de ființă ale acesteia și în așa fel să scoată la iveală diverse semnificații. Straturile ce apar din urma corelării noastre cu lumea sunt diferite, dar nu sunt antagonice. Acestea participă la edificarea unui tablou amplu și nu neapărat să se contrazică între ele. Așadar, noi vedem lumea în straturi. Conținutul practicilor umane în principiu se dovedește a fi un compozit, fiind alcătuit din mai multe straturi ce impun diferite *moduri de întrebuințare și funcționare* și, prin urmare, multiple moduri de a fi.

Realitatea nu se limitează doar la un singur mod de a fi în percepția umană. Atunci când spunem că ceva *este* ne focusăm și scoate în evidență anume acel înveliș pe care îl avem în vedere. Cum ar fi posibil, de exemplu, să vorbim despre pipa lui Magritte că *ar fi* și nu *ar fi* în aceeași clipă. În ce sens ea este și nu este? Sau, mai exact, ce înveliș al realității indicăm atunci când afirmăm că ceea ce se vede *este* o pipă și ce alt înveliș al realității avem în vedere atunci când declarăm că aceasta nu *este* o pipă. Rezultă că într-un înveliș al realității ea *este* o pipă, iar în altul nu. Platon ne-ar sugera și ar face-o pe bună dreptate, faptul că manipulăm cu elementele sensibile și ideatice ale obiectului, ambele fiind consubstanțiale obiectului. Lucrurile devin puțin mai complicate din momentul în care pipa propriu-zisă este imitată și reîncadrată pe suprafața plată a unei picturi. Pipa nu va mai putea fi atestată într-o percepție originară în care ni s-ar dezvălui dimensiunea ei sensibilă și care, în cazul tabloului, va lipsi. Ceea ce rămâne prezent este forma ei – proprietățile pertinente – ce ne face s-o recunoaștem drept o pipă și nu o lingură. Deci, chiar și în lipsa ca atare a obiectului suntem în stare să identificăm și să reanimăm eidos-ul, forma și semnificația acestuia, conferindu-i pe această cale un statut incontestabil de a fi înțeles.

În lipsa omului, dar mai bine zis relației lui cu lumea și cu semenii săi, tot ansamblul de semnificații de întrebuințare, de identificare și recunoaște efectiv vor fi absente. Iar acest *erase* comprehensiv nu se datorează faptului că aceste date nu au reușit să fie înregistrate și digitalizate. Chiar dacă acestea au fost transpuse și reproduse cu exactitate pe un *cloud* încăpător, acest fapt, totuși,

nu este suficient. Atributul cantitativ al datelor de cultură și civilizație umană ar fi insuficiente pentru o înțelegere adecvată ale acestora.

Tabloul comprehensivității devine integru odată cu punerea în scenă a atributului calitativ al interactivității. Spre deosebire de adevărurile eterne, relațiile vii sunt importante anume din cauza fluctuațiilor sale. Asta nu ar trebui să însemne că acestea sunt completamente haotice. Interactivitățile nu schimbă datele, ci mai degrabă operează *cum*-urile ce se corelează cu acestea. În lipsa subiectului ce ar acționa după un *cum* anume însușit din capacitatea lui de a se raporta la alți subiecți nu va putea fi scos la suprafață nici un sens ca atare. Pe bună dreptate, nu prea vom găsi argumente pentru a susține incapacitatea unui IA, în prezent, dar în special într-un viitor apropiat, de a asimila și înțelege atuurile vieții umane. Indubitabil, pentru ca un IA să se apropie cât mai mult posibil de felul de a fi al omului, având la dispoziție toate resursele necesare pentru asimilare și înțelegere, trebuie să interacționeze cu subiecți umani, care, la rândul lor, vor interacționa cu el.

Factorul interactivității poate fi observat și în alte relații decât acelea care apar între om și IA, de exemplu relațiile dintre oameni și extraterestri. Modul în care ne imaginăm că ar trebuie să fie un extraterestru și în ce manieră ar trebui să ne raportăm la el poartă un caracter specific uman. La acest capitol nu prea suntem originali, făurindu-i chipul și comportamentul un pic diferit decât cel uman, din care ar reieși un extraterestru cu care se poate de găsit o limbă comună. Am putea merge mai departe și afirma că noi, cei din 2021, suntem *extraterestri* în raport cu predecesorii noștri. Parțial înțelegem sensul funcțional al unor obiecte din trecut – cum-ul și pentru ce-ul lor uneori este adus până la absurd. Nu e nevoie de alte exerciții de simulare mai sofisticate pentru a scoate la suprafață învelișul uman al obiectelor din lume. În locul roboților smart, înzestrați cu o inteligență avansată, se pot plasa oricare din generații premergătoare nouă. Nu e nevoie nici să născocim și să ne aducem în minte vietăți și entități „cu totul” diferite de noi. *Extraterestrii* suntem noi, cei din secolul XXI. Nu avem nici un motiv pertinent să teleportăm în proximitatea noastră spațio-temporală, în zona actualității noastre cea mai familiară, extraterestri din galaxii îndepărtate, care ajunși pe Terra vor rămâne profund marcați și în același timp nedumeriți de toate împrejurările noastre *firești*.

Strănepoții, nepoții, ba chiar și copiii se află, în fond, în rolul extraterestrilor sau roboților inteligenți în raport cu semnificațiile și valorile înaintașilor săi, ce condiționau un comportament specific și *normal* pentru stilul de viață al acestora. Deseori avem nevoie de explicații și clarificări suplimentare pentru a înțelege la ce bun servea un anumit obiect din viața bunicilor și străbunicilor noștri – un obiect de-a dreptul anodin și depășit de timp. O viață bizară dată uitării. Siegfried Kracauer descrie o situație în care nepoții sunt cuprinși de o ușoară stare de deusolare atunci când văd într-o fotografie veche pe bunica lor tânără [5]. Dezorientarea acestora vine din incapacitatea de a recunoaște și de a identifica semnificații ce s-ar apropia de propriul lor ansamblu de valori. Din momentul în care se declară solemn incompatibilitatea de sensuri, nepoții se lasă pătrunși de o puternică stare de amuzament provenită din non-sensul elementelor de epocă ce apar în fotografie. Asta facem, râdem de trecut dintr-un simplu motiv – că nu-l înțelegem și nu-i prindem sensul. Trecutul este privit prin optica sensurilor valabile în prezent, fapt ce-l face uneori caraghios. Care ar fi factorii ce condiționează și provoacă uitarea ce se produce într-o viață de om? Mai există oare persoane ce ar ține minte denumirile vechi ale străzilor din Chișinău? Probabil, că unii dintre noi nu-și mai aduc aminte de vremurile celea în care nu exista nici o interdicție legată de fumatul în localuri și spații publice. Probabil, mulți dintre noi nu mai țin minte cum era viața fără smartphone și internet. Continua schimbare a semnificațiilor reprezintă un proces firesc prin care decurge viața unei societăți.

S. Kracauer a reușit să remarce faptul că pe mapamondul interbelic au încetat să mai existe locuri *exotice*. Iar atunci când analizează fenomenul turismului din acei ani, autorul ajunge la concluzia că elementul surprinzător al străinătății pur simplu dispare [5]. Străinătatea nu mai e străină, deoarece călătorii nu fac altceva decât să-și schimbe locul, în timp ce stilul de viață și sensul de întrebuițare a obiectelor din acel mediu „nou” rămâne exact la fel ca și în locul din care au plecat. În actualele condiții ale globalizării e tot mai dificil să nu te poți orienta printre semnificațiile cotidiene ale diferitor societăți. Înțelegerea prealabilă aplică cea mai largă semnificație obiectului nou întâlnit. Obiectul *necunoscut* este deja cunoscut ca un obiect-necunoscut. În consecință suntem contemporani cu contemporanii noștri, iar acest truism provine din faptul că trăim în aceeași lume.

În consecință., obiectele ce ne compun lumea se pot releva două straturi consubstanțiale și complementare. De cele mai multe ori, întâlnind un obiect, nu ne batem capul să-l separăm în dimensiunile sale materiale și ideile, adică în ceea *ce este și ce semnificație are*. Astfel, prind contur perspectiva naturală și cea umană (culturală) asupra lumii. Condiția umană scoate în prim plan învelișul semnificațiilor, ce servește drept cheie pentru înțelegerea lumii. Deci, ceea ce capătă o importanță majoră pentru om sunt sensurile ce-l ajută să înțeleagă. La fel de importante sunt straturile materiale, dar cu o mai puțină relevanță pentru înțelegere. Poate că exact din această cauză protagoniștii unor povești SF se raportează la unele entități non-umane, precum ar fi un *replicant*, un android, un extraterestru sau un robot înzestrat cu IA, ca la niște ființe, apropiate omului. Substratul natural, materia, din care sunt create aceste ființe nu ne împiedică să simpatizăm și să empatizăm cu o mașină a cărui comportament este atât de similar cu acel al omului. Uneori chiar uităm că avem de face cu o mașină superinteligentă. Acest fapt ar trebui să ne convingă că stratul eidetic și valoric primează în sfera socială. Sensul, din acest context, este ceva mai mult decât o simplă informație ce poate fi înregistrată și reprodusă. Ceea ce se adaugă sensului pe lângă încărcătura sa informațională este contactul nemijlocit întreținut de relațiile ce se stabilesc între oameni, dar și între oameni și IA.

Aristotel [1], în etica sa, merge pe o cale aferentă celei de aici, aducând argumente în favoarea abordării practice a virtuților. Comportamentele sociale corecte, evaluate pozitiv de marea majoritate a membrilor unei comunități, nu pot fi însușite doar prin informare ce ar prepune punerea la dispoziție a unor date din care s-ar afla ce este o virtute și care sunt modelele exemplare ale acesteia. Înțelegerea are loc prin cultivare și perseverare în experiență, iar această, la rândul ei, presupune ideea relaționărilor din care urmează cea a participației. Corectitudinea comportamentului vine ca un rezultat al corelării subiectului cu situația în care s-a pomenit și cu subiecții aferenți acestei situații. Dinaintea actului deliberativ al subiectului nu există nici o prescripție de comportament corect. Există doar condiția de a discerne pe calea rațiunii excesul și insuficiența actului care urmează să fie săvârșit. Judecarea după situație și experiență reflectă gradul de performanță etică al părților implicate ce contribuie la formarea în timp a înțelepciunii practice. Prin urmare, *cum-ul și pentru ce-ul* datelor actelor etice este prelevat dintr-o relație continuă cu lumea. Alături de Aristotel, ajungem la aceeași idee a importanței stratului de semnificații pentru înțelegerea și cunoașterea lumii, semnificații ce se atestă în experiența corelării cu ceilalți în diverse contexte de viață.

De asemenea, tema stratului eidetic nu ocolește nici problema realității obiectelor întreținute în corelarea noastră cu lumea. În ce măsură ar trebui să fim siguri dacă un obiect întâlnit în experiență este real sau ireal? Această întrebare devine și mai actuală, și mai acută în condițiile de izolare și de lucru de la distanță impuse de necesitatea de a preveni răspândirea virusului COVID-19. Prin urmare, în ce măsură putem miza pe intransigența conceptului de realitate în condițiile comunicării on-line?

Luând în calcul prezența slabă a interacțiunii și a intersubiectivității, cât de eficiente sunt studiile de la distanță? Care sunt șansele ca cineva scos din contextul aulelor universitare să însușească, printr-o înțelegere bună, esența unei teorii sau a unui concepții? Este greu de prevăzut finalul dialogurilor duse pe marginea unui oarecare subiect, controversile și dezbaterile în care se suprapun și se combat mai multe perspective, semnificații și idei, deoarece acestea sunt operate într-un mediu viu de interacțiune, ceea ce solicită prezența efectivă și, deci, realitatea actorilor implicați în actul comunicativ. Experiența celuilalt și obținerea unui grad permisiv al realității lumii sunt strâns legate între ele. Din această punere la un loc comun – comunicarea – rezultă interactivitatea, ce contribuie la consolidarea sentimentului realității. Ce se întâmplă atunci când această interacțiune se mută într-o zonă virtuală on-line? Experimentarea celuilalt într-un spațiu virtual se transformă într-o confruntare delicată legată de credibilitatea epistemică, fapt din care pot izvorî îndoieli cu privire la calitatea de adevăr și gradul de realitate atribuit acestei experiențe. O analiză temeinică a conceptului de realitate o găsim la Christian Ferentz-Flatz în eseuul său *Zece teze despre realitate în videochat* [3]. Ideea realității este surprinsă de Ch. Ferentz-Flatz în mai multe etape într-un demers fenomenologic ce se axează pe o serie de concepții elaborate de Edmund Husserl.

În constituirea fenomenologică a realității sunt implicați mai mulți factori odată. Aflăm că în interpretarea lui Husserl realitatea obiectelor ca atare nu se percepe, chiar dacă percepția sensibilă este luată drept criteriu pentru determinarea realității sau irealității unui obiect. Dintr-un punct de vedere strict fenomenologic percepția sensibilă ne confruntă direct cu *fantoma* obiectului real. Aceasta reprezintă forma spațială și temporală a obiectului completată de însușirile ei sensibile. În această accepțiune realitatea propriu-zisă a obiectului nu ne apare direct în percepție. Cu toate acestea, o depistăm vădit atunci când realitatea obiectului devine o funcție a *interdependenței*. Acest fapt semnifică că obiectele se pun în relație cu circumstanțele sale. Așadar, din prezența brută în percepție – act impresional – nu se poate deduce realitatea obiectului. În ceea ce privește actele de tip reproductiv, acestea corespund cu reprezentarea în amintire în care este operată prezența sau absența credinței epistemice ce se aplică ambelor tipuri de acte. Într-adevăr, una dintre condițiile de cultivare a credinței epistemice sunt impresiile originale. Atunci când ne raportăm la un obiect în percepție, suntem capabili să-i schimbăm poziția printr-o ușoară manipulare, astfel ar trebuie să luăm act de realitatea acestui obiect. Nu toate obiectele pot fi supuse manipulării, există și obiecte la care nu suntem în stare să *ajungem cu mâna*. Aceste obiecte neresponsive nu se pot scoate din sfera obiectelor reale. Realitatea acestor obiecte *fantomă* se bazează pe interdependența lor cu contextul lor imediat fiind integrate în câmpul lor cauzal. Soarele, luna, muntele, dar și secvențele dintr-un fel servesc drept exemple pentru acest tip de obiecte fantomă neresponsive. Raporturile de apartenență ale acestor obiecte rămân încă problematice, din cauza că aceste obiecte sunt disociate de propriul nostru context imediat de experiență. Activitățile noastre chinestezice nicidecum nu le determină vreo schimbare. Ch. Ferentz-Flatz ne aduce la cunoștință că aprehendarea realității se reduce la *interactivitate* și nu doar la o simplă cauzalitate obiectivă. Din această cauză, obiectele fantomă sunt aprehendate mai întâi de toate grație faptului că nu răspund adecvat la încercările noastre de a interacționa cu ele [3, p. 133].

Cum stau lucrurile atunci când percepem o imagine fotografică, filmică sau una realizată pe unul din canalele de comunicare virtuală? Impresia rămâne valabilă, în timp ce obiectele acestor experiențe corespund în esența lor cu ceea ce s-a numit aici obiect fantomă. Acesta fiind motivul pentru care obiectele de acest gen își obțin calificativul de a fi reale grație interactivității și intersubiectivității. Un *obiect fantomă* nu corespunde unor parametri spațio-temporali adecvați, fiind

scoase din realitatea lui *aici și acum*. Totuși, în cazul imaginilor video din cadrul comunicărilor on-line dimensiunea actualității nu este neglijată. Mai mult decât atât, este ușor de remarcat că actorii din contextul comunicării on-line se comportă corespunzător actelor aplicate reciproc unui altuia. În fond, obiectul perceput se află în relație cu noi și, totodată, cu circumstanțele sale, ceea ce-i determină realitatea. Realitatea obiectului fantomă este dedusă dintr-un demers negativ aplicat asupra incompatibilității contextelor ce se confruntă, de exemplu, în cazul experienței filmice. Aici sunt puse la împreună două ansambluri de obiecte ce nu se pot afecta unul pe altul. Elementele contextului spectatorilor din sală nu influențează în nici un fel derulările cauzale din secvențele filmice. În condițiile contemporane ale dezvoltării tehnologice, obiectele fantomă variază după tip și intensitate în funcție de modul în care acestea devin responsive sau se accesează în timp real, încadrându-se, astfel, într-o clasă ontologică intermediară. Asemenea obiecte sunt jocurile video, care satisfac necesitatea responsivității sau comunicările virtuale în regim live care împlinesc cerința împărtășirii unor parametri temporali identici. Această analiză este în mod deosebit de actuală în contextul implementării regimului de lucru de la distanță și studiilor on-line. Procesul de asimilare, înțelegere și aplicarea a noilor cunoștințe are doar de câștigat dintr-un punct de vedere logistic. Faptul că te poți afla la lucru sau la ore într-un context casnic reprezintă un privilegiu deosebit. Cu toate acestea, nu putem trece cu vederea peste niște momente lacunare ale acestui tip de experiență.

În cazul predării, nu ar fi binevenit să interpretăm cunoștințele ca o sumă de date ce necesită să fie livrate la destinatar. În prezent problema bruiajelor de transmitere a informațiilor aproape că a dispărut. Cunoștințele reprezintă ceva mai mult decât o sumă de date. Contextul social și interacțiunea umană relevă dimensiunea de sens al cunoștințelor, iar odată cu prinderea sensului – individul, iar în cazul procesului de învățare studentul – va fi în stare să înțeleagă rostul și aplicabilitatea cunoștințelor. Vivacitatea stratului de semnificații se menține implicit datorită interacțiunii dintre oameni. Exigența de a întreține o comunicare eficientă în regimul studiilor de la distanță reprezintă o adevărată provocare, în primul rând, pentru profesor.

O comunicare eficientă începe de la un mediu în care persoanele interacționează unii cu alții. Lucrurile devin mai complicate din momentul în care această interactivitate dispare, iar comunicarea, în consecință, devine unilaterală. În aceste împrejurări, profesorul devine un livrator de date și mai puțin un formator de sensuri. Realizate după acest scenariu de eliminare a responsivității și interactivității, comunicările on-line în regim real își pot pierde statutul ontologic special. Componenta interactivității transferată în sfera comunicării on-line necesită un menajament deosebit din partea comunicatorilor, ceea ce presupune prezența unui deziderat participativ reciproc.

Referințe bibliografice:

1. Aristotel. *Etica Nicomahică*. București: IRI, 1998..
2. Codoban A. *Imperiul comunicării. Corp, imagine și relaționare*, Cluj: Ideea Design & Print, 2011.
3. Ferentz-Flatz Ch. *Filmul ca situație socială. Eseuri fenomenologice*. Cluj: Tact, 2018.
4. Flusser V. *Pentru o filosofie a fotografiei*. Cluj: Ideea Design&Print, 2003.
5. Kracauer S. *Ornamentul maselor*. Cluj: Tact, 2016.